Korleis ta vare på den beste jorda?

Nokre praktiske erfaringar

NIBIO-konferansen 2024, Førde 30.01.2024

Christian Rekkedal

Landbruksdirektør

Statsforvaltaren i Vestland

Stort fylke – varierte behov

- **Å Vestland - Vestland…**
  - Svært ulike utfordringar i ulike kommunar
  - Frå presset i Bergensområdet til utkantskommunar med fråflytting
  - I same kommune kan det vere både pressområde og bygder med fråflytting
  - Ulike politiske prioriteringar, og arealforvaltning = politikk

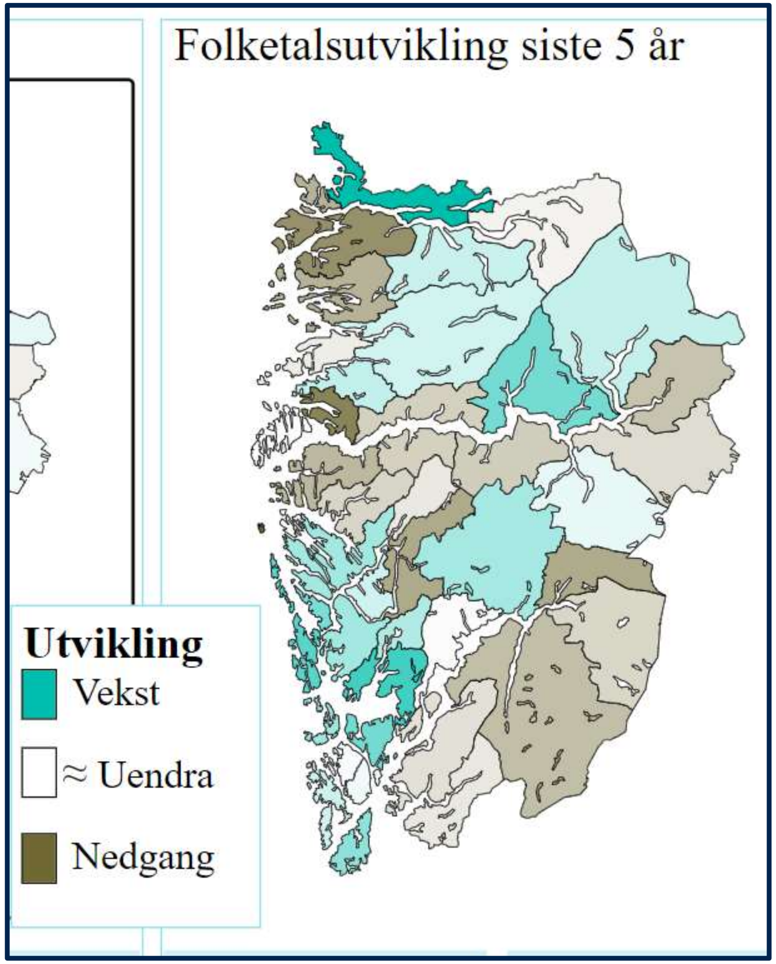

Stort fylke – varierte behov

- **Å Vestland - Vestland…**
  - Svært ulike utfordringar i ulike kommunar
  - Frå presset i Bergensområdet til utkantskommunar med fråflytting
  - I same kommune kan det vere både pressområde og bygder med fråflytting
  - Ulike politiske prioriteringar, og arealforvaltning = politikk

- **Nasjonale forventningar (72 stk) og krav ←→ Kommunalt styre**
  - Berekraft, nasjonale klima- og miljømål og jordvern
  - Lokalt folkestyre står sterkt
  - Verdiskaping og busetnad i heile landet
  - Differensiering ut frå lokale behov og kommunalt styre
  - Staten si oppgåve → Ta vare på vesentlege regionale og nasjonale interesser

Jordvern for både stort og smått – sentrum og periferi…

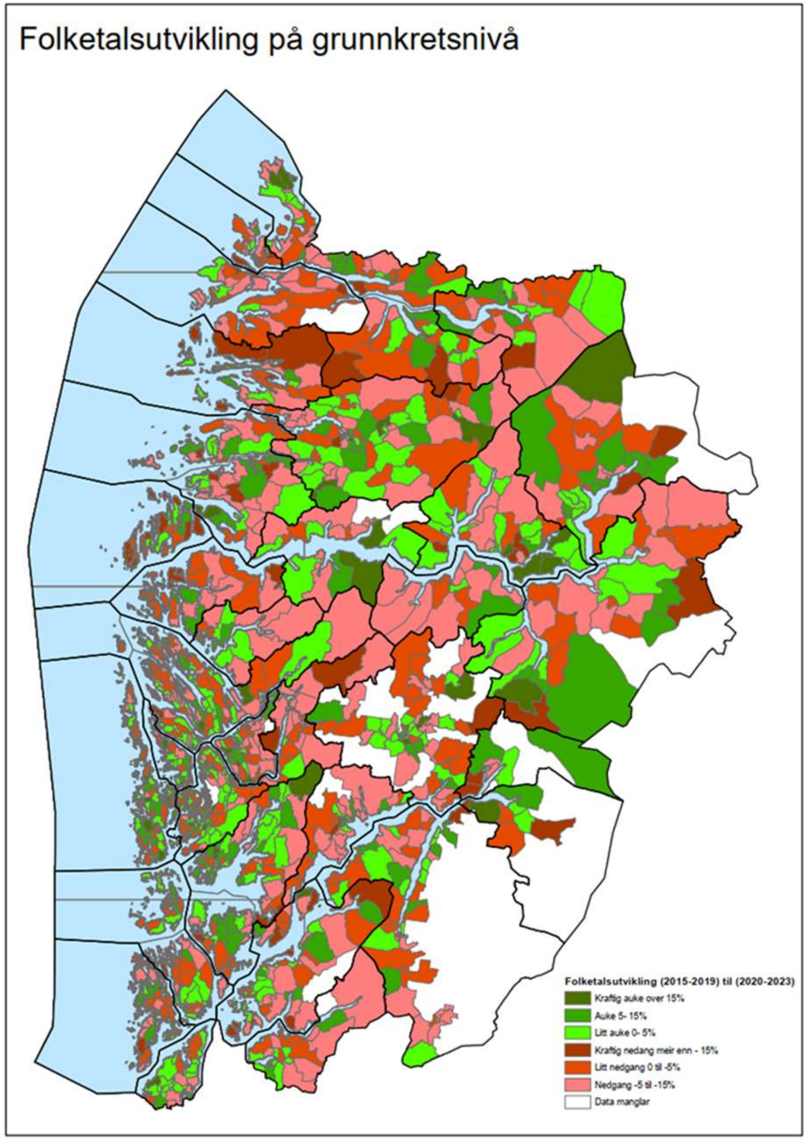

Nasjonalt jordvernmål og resultat

Nasjonale jordvernmål:

- 2015 → maks 4000 daa/år innan 2020
  (360 daa i VL)
- 2021 → maks 3000 daa per år 2025
  - (270 daa i VL)
- 2023 → maks 2000 daa innan 2030

Kommunenr og namn	Alt jordbruks-areal AR5, dekar 2020	Jordvernmål per kommune, Etter alt jordbruksareal. AR5-tal Dekar/år
4647 Sunnfjord	103 305	18
4631 Alver	87 672	15
4621 Voss	65 021	11
4617 Kvinnherad	45 718	8
4649 Stad	44 599	8
4644 Luster	43 610	8
4650 Gloppen	40 046	7
4651 Stryn	39 812	7
4640 Sogndal	36 708	6
4601 Bergen	31 097	5
4611 Etne	30 609	5
4602 Kinn	30 151	5
4612 Sveio	30 062	5
4624 Bjørnafjorden	27 849	5

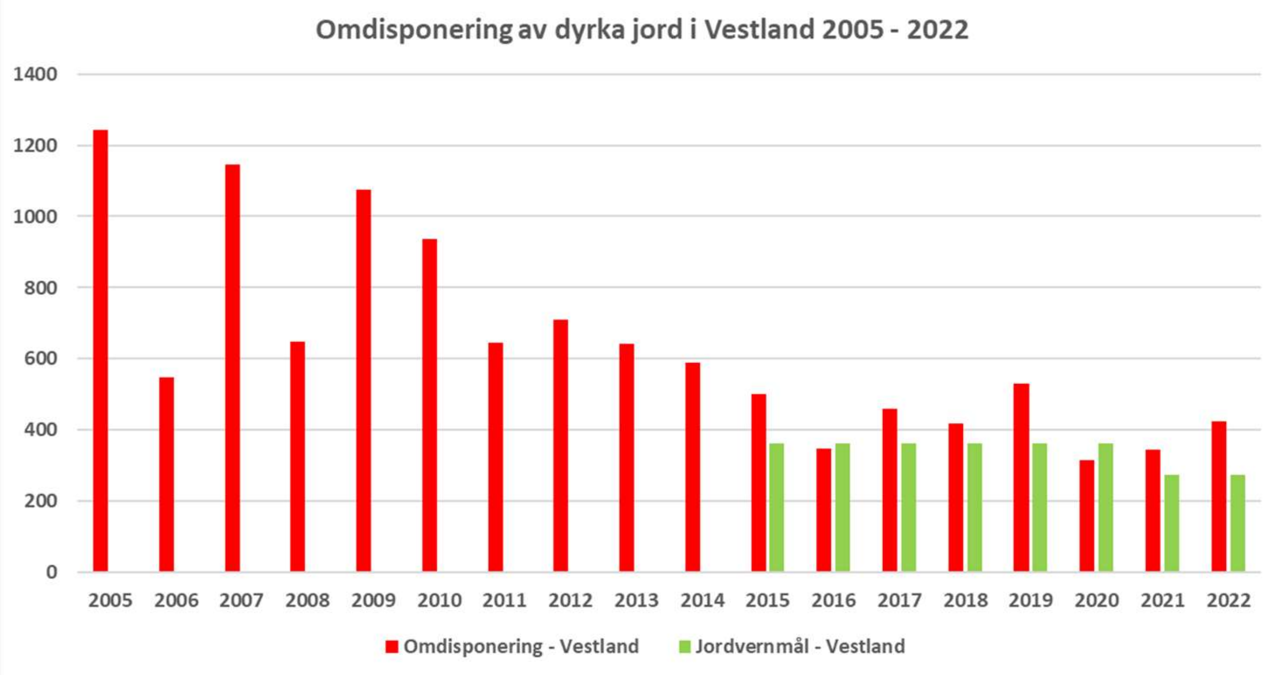

Altså:

- Jordvernmålet er svært ambisiøst
- Over tid har omdisponeringa gått ned, men ikkje nok

Omdisponering etter kva lovverk?

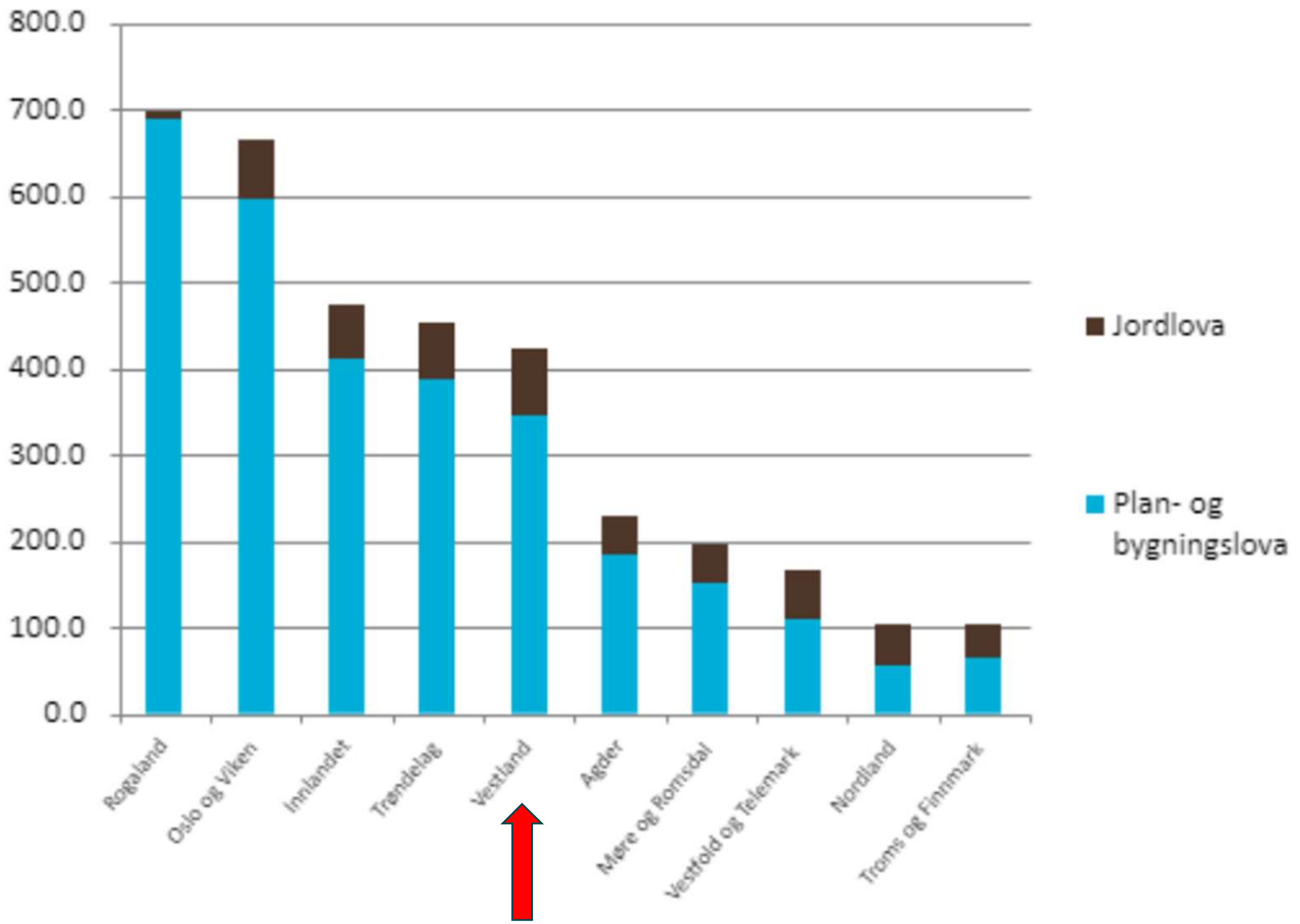

Kostra-rapport 2022, L-dir:

- PBL = regulerte område, sentrum, veganlegg o.l.
- Jordlova = utanfor regulerte område
    - Til andre føremål enn jordbruk
    - PS: Bustadhus på gardsbruk, driftsbygningar og jordbruksvegar er ikkje med → = «jordbruk»

Omdisponering til kva føremål?

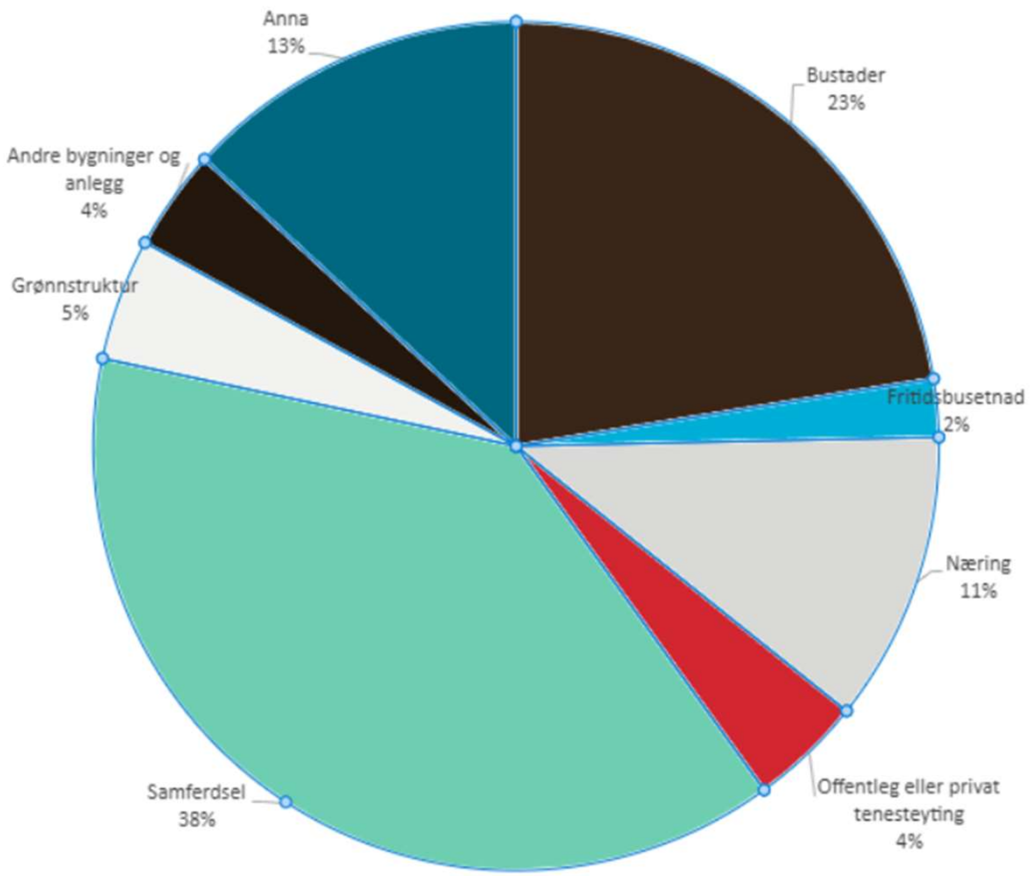

Figur 6: Omdisponert areal dyrka jord fordelt på formål i 2022.

Kostra-rapport 2022, L-dir:

- Dette viser fordeling nasjonalt
- 38% til samferdsel
- 23% til bustad
- 11% til anna næring
- Berre (?) 4% til offentleg eller privat tenesteyting
    - Så ikkje skuld på barnehagar, skular og sjukeheimane…

Kjenner vi oss att i dette? Ja, dessverre…

- Gamle synder: overdimensjonerte parkeringsplassar på flat jord…

Kjenner vi oss att i dette? Ja, dessverre…

- Gamle synder: overdimensjonerte parkeringsplassar på flat jord…
- Ein busstopp i Eikåsgrenda – ein stoppestad som ikkje ein gong står i rutetabellen…

Kjenner vi oss att i dette? Ja, dessverre…

Figur 3–18: Dagsona på Bruland sett frå søraust (Ill.: Multiconsult / Statens vegvesen).

- Gamle synder: overdimensjonerte parkeringsplassar på flat jord…
- Ein busstopp i Eikåsgrenda – ein stoppestad som ikkje ein gong står i rutetabellen…
- Og ei heilt fersk synd: Ei rundkøyring på 40 dekar av den beste jorda…

VI KAN VEL IKKJE HALDE PÅ SLIK LENGER…?

© Statsforvaltaren i Vestland

Og kva med alle småtomtene i bygdene?

- Spreidd bygging på fjellgrunn og dårlege jordbruksareal
- Mykje unytta restareal
  → arealsløsing
  → dyr infrastruktur
- Kanskje ikkje primært eit jordvernproblem?
- Skil vi for lite mellom godt og mindre godt jordbruksareal?
- Busetnad er viktig i bygdene, men gjer vi det på beste måten?

Kva står skrive i reglar og planar?

Jordlova § 9 om omdisponering

- *Dyrka jord må ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon.*

Plan og bygningslova med tilhøyrande føringar → viktigaste regelverket

- Godt verktøy for interesseavveging i arealplanlegginga
- LNF skal ta vare på landbruk, natur og friluftsinteressene
- Nasjonale forventingar: Jordvern er ei prioritert nasjonal interesse

Planlegging av spreidd bygging

- Rettleiar frå mai 2020:
    1. Bustadområde med regulerte bustadfelt i bygdene – der det er grunnlag for det.
    2. Område til spreidd bustad-, fritids- og næring – der det er grunnlag for det. Må i praksis vere ganske godt avgrensa i lokalisering og omfang.
    3. Viss det ikkje er grunnlag for LNF-spreidd, kan ein løyse dette som enkeltvise dispensasjonar.
       Bør ha retningsliner (ikkje juridisk bindande) i KPA for å vise kva praksis og saksgang kommunen legg opp til.

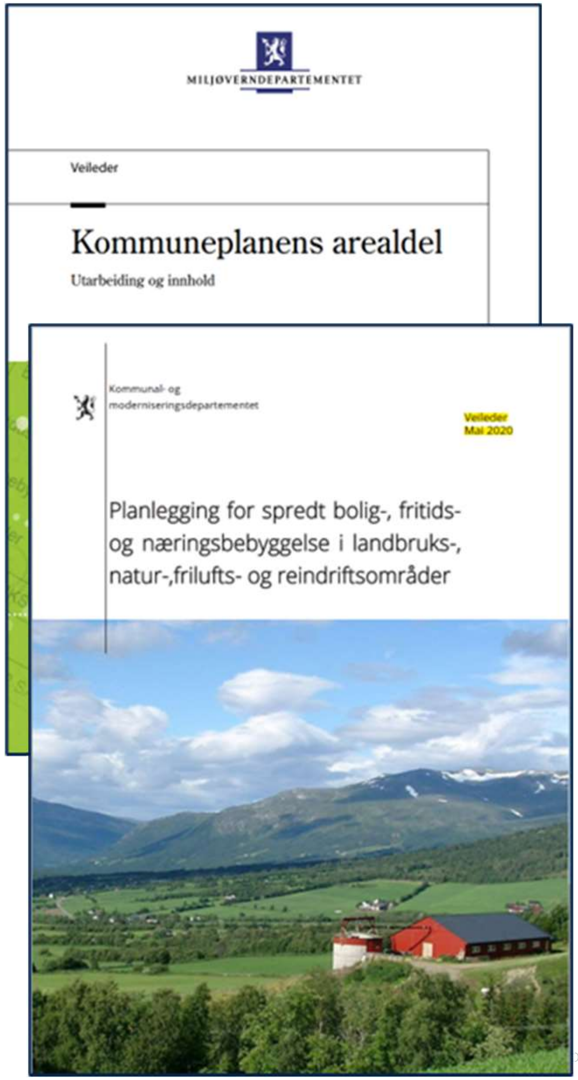

Kva står i fylkesplanen, med jordvernstrategi?

Visjon → *Vestland skal vere eit føregangsfylke innan jordvern, og har nullvisjon for reduksjon av dyrka jord*

Delmål 1. Kommunane har god tilgang til kunnskap, statistikk, kompetanse, nettverk og samarbeid i arbeidet med jordvern

- Arealrekneskap
- Kunnskapsdeling og verkty

Delmål 2. Sikre heilskapleg og langsiktig planlegging som tek i vare naturressursar, biologisk mangfald og dyrka jord

- Jordvern som overordna omsyn i planprosessar
- Nydyrking som erstatning for nedbygd jord

Delmål 3. Jord skal nyttast, og i minst mogleg grad flyttast

- Jordbank for reine overskotsmassar

Delmål 4. Nedbygging av jord til landbruksføremål skal reduserast – jorda skal drivast

- Effektiv arealbruk i eksisterande tun

Så korleis kan vi ta betre vare på den beste jorda?

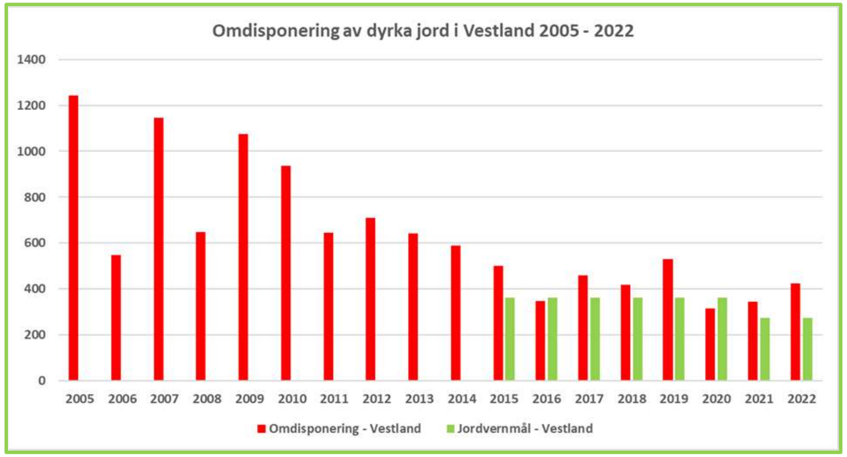

Vi har jo eigentleg det vi treng:

- Nasjonale målsettingar
- Regionale jordvernplan
- Regelverk for dei grøne areala
- Statistikk som viser kva som skjer
- Døme på kva vi ikkje bør gjere
- Grundige planprosessar

Likevel kjem vi ut med for dårleg resultat.

Mine råd og forventningar :

- Meir kunnskap om:
  - Enkle og felles metodar for arealrekneskap?
  - Korleis ta vare på sjølve matjorda?
  - Verdien av jordbruksareal i vatn- og CO_2-rekneskapen?
  - Verdien av jordbruksareal som biologisk mangfald?
  - Løysingar for planlegging i fråflyttingsområde
    - Korleis ta vare på gamal bygningsmasse?
    - Korleis kan vi legge til rette for «transformasjonsområde» på bygda?
    - Kvifor er vi så redde for å la folk som ikkje er bønder få bu nær eller i gardstun?
- Meir debatt med og i kommunane:
  - Det er dei som er planstyresmakta i vårt demokrati… ☺
  - «Vekst og utvikling utan jordøyding»…

Kva med oss sjølve?

- Har vi rett fokus?
- Bruker vi tida og kunnskapen på dei viktigaste sakene?

Fritt etter Ivar Aasen: *Eg tykkjer støtt at det høver best*
å starta der som det verkar best. ☺